

Xurvaliyeva Tarmiza Latipovna
Boliyeva Lola Shukurovna

MAKTABGACHA TA`LIMDA
TASVIRIY FAOLIYAT

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIY TA'LIM, FAN VA INNOVATSIYALAR VAZIRLIGI
CHIRCHIQ DAVLAT PEDAGOGIKA UNIVERSITETI

Xurvaliyeva Tarmiza Latipovna
Boliyeva Lola Shukurovna

MAKTABGACHA TA'LIMDA TASVIRIY
FAOLIYAT

O'QUV QO'LLANMA

Bilim sohasi: 100000 - Ta'lim

Ta'lim sohasi: 110000 - Ta'lim

Ta'lim yo'nalishi: 60110200 - Maktabgacha ta'lim

2023 yil

UO'K 373;741/744
KBK74.2;85.14
X-27

T.L.Xurvaliyeva, L.Sh.Boliyeva/ Maktabgacha ta'limda tasviriy faoliyat / O'quv qo'llanma.- Chirchiq, "City of book", 2023 – 200 b.

Mazkur o'quv qo'llanmada "Maktabgacha ta'limda tasviriy faoliyat" fanining maqsadi, vazifalari, asosiy mavzulari, metodlari nazariy jihatdan yoritib berilgan.

Shuningdek, o'quv qo'llanmada maktabgacha yoshdagi bolalarni har tomonlama rivojlanishida tasviriy va ijodiy faoliyatning ahamiyati, tarbiyachining tasviriy faoliyat mashg'ulotlaridagi pedagogik va kasbiy mahorati, kompetentligi, tasviriy faoliyatga o'rgatish metodlari, turli yosh guruhlarda rasm chizish, applikatsiya, loy ishi, qurish-yasash mashg'ulotlarini o'tkazish metodikasi haqida mavzular yoritilgan.

O'quv qo'llanmada jumladan tasviriy faoliyat turlari rasm chizish, applikatsiya loy ishi va qurish-yasash bo'yicha noan'anaviy usullar haqida, tasviriy faoliyat mashg'ulotlarini yashkil etishda STEAM texnologiyasidan foydalanish va robototexnika haqida ham ma'lumotlar berilgan

Ta'lim yo'nalishi: 60110200 – Maktabgacha ta'lim

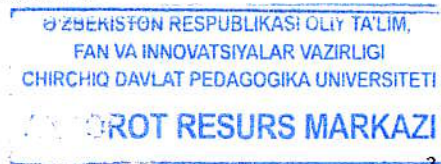
Mas'ul muharrir: Ibragimov X.I - Pedagogika fanlari doktori, professor

Taqrizchilar:

B.S. Axmadaliyev- ChDPU "Maktabgacha ta'lim" fakulteti o'quv ishlari bo'yicha dekan o'rinbosari P.f.f.d. (PhD)

G.A. Gaynazarova- Toshkent davlat pedagogika universiteti "Maktabgacha ta'lim metodikasi" kafedrasida o'qituvchisi, P.f.f.d. (PhD).

ISBN 978-9910-751-62-2

© T.L.Xurvaliyeva va b., 2023

©«City of book», 2023

Kirish

Bugungi kunda ilmiy kuzatish va tadqiqotlar natijasida inson o'z hayoti davomida oladigan barcha ma'lumotning yetmish foizini besh yoshgacha bo'lgan davrda olib ulgurishi aniqlangan.

Shavkat Mirziyoyev o'z nutqlarida "Biz maktabgacha ta'lim tizimini qayta ko'rib chiqish masalasini davlat siyosati darajasiga ko'tarib, bu borada katta ishlarni boshladik. Agar shu ishni har tomonlama puxta o'ylab amalga oshirmasak, butun ta'lim tizimida sifat o'zgarishiga erishishimiz, ta'limning uzluksizligini ta'minlashimiz qiyin bo'ladi" degan edi. Darhaqiqat, bu davrda inson bolasi dunyoni anglaydi, o'z ona tilini o'zlashtiradi, ota-ona, oila, mahalla, Vatanga mehri uyg'onadi, umr davomida oladigan bilimlarga zamin hozirlaydi. Shu bois mamlakatimizda aynan maktabgacha ta'lim uzluksiz ta'lim tizimining ajralmas bo'lagiga, ta'bir joiz bo'lsa, uning debochasiga aylanganligining guvohi bo'lib kelmoqdamiz.

Bu borada davlatimiz tomonidan ko'plab qaror va qonunlar ishlab chiqildi, jumladan, O'zbekiston Respublikasi maktabgacha ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasi ishlab chiqilib, uni amalga oshirishni ko'zlovchi "Yo'l xaritasi" da 2019—2024 va 2025—2030-yillarda maktabgacha ta'lim tizimini rivojlantirishning maqsadli ko'rsatkichlari belgilandi.

Konsepsiya o'rta va uzoq muddatli istiqbol uchun maktabgacha ta'lim tizimini rivojlantirish maqsadlari, vazifalari, ustuvorliklari va bosqichlarini belgilab berdi. O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasi maktabgacha ta'lim sohasini rivojlantirishga yo'naltirilgan dasturlar va kompleks chora-tadbirlarni ishlab chiqish uchun asos bo'ladi. Xususan, tizim tashkil etilgandan keyin, ya'ni 2017-2021-yillarda amalga oshirilgan ishlarning naqadar sezilarli o'sganligini ko'rishimiz mumkin. Misol tariqasida quyidagi raqamlarga ahamiyat qaratiladi:

2017-yilda respublika bo'yicha 5 211 ta maktabgacha ta'lim tashkilotlari soniga nisbatan besh barobarga oshib, hozir kunda 28 012 tani tashkil etmoqda.

O'zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo'yicha Harakatlar strategiyasida ta'lim sohasini tubdan takomillashtirish, ta'lim sifatini oshirish, intellektual salohiyatli, jismoniy barkamol avlodni shakllantirish, aniq fanlarni chuqurlashtirib o'qitish va iqtisodiyotning turli sohalari uchun malakali kadrlarni tayyorlash ustuvor vazifalar sifatida belgilangan bo'lib, pirovardida bugungi davr talabiga javob bera oladigan ta'lim tizimni yaratish ko'zda tutildi. Ta'lim-tarbiya jarayonini takomillashtirish bolalarning rivojlanganligi darajasini va ularning umumiy boshlang'ich ta'limga tayyorligini, shuningdek, ularning ijtimoiy, shaxsiy, hissiy, nutqiy, jismoniy va ijodiy rivojlanishini baholash asosida amalga oshirilishi lozim. Zamonaviy ta'limning dolzarb muammolaridan biri har bir bolaning intellektual ijodiy salohiyatini rivojlantirish uchun shart-sharoitlarni yaratishdir. Ijodkor shaxsni shakllantirish hozirgi vaqtda pedagogika fani va amaliyotining muhim vazifalaridan biridir. Bu muammoning yechimini topishni maktabgacha yoshdagi bolalik davridan boshlash kerak. Buning eng samarali vositasi tasviriy faoliyat mashg'ulotlaridir. Tasviriy faoliyat maktabgacha ta'lim tizimidagi maxsus tarmoq bo'lib, unda nostandart, innovatsion yondashuvlar, tasvirlarni badiiy timsol qilish texnologiyalarini individual izlash o'qituvchi va talabalar ijodiy faoliyatining doimiy konstruktiv elementi hisoblanadi. Shu sababli, tarbiyachining o'quv jarayonini tashkil etish shartlariga to'g'ri yondashishi bilan bolada tasviriy faoliyatga bo'lgan qiziqish yuqori darajada rivojlanadi, bilim darajasi yuqori bo'ladi. Shaxsning ijodiy rivojlanishi va turli xil yangi ijodiy ob'ektlarni mustaqil ravishda yaratish istagi paydo bo'ladi.

O'zbekiston Respublikasi maktabgacha ta'lim tashkilotlari uchun "Ilk qadam" davlat dasturining takomillashtirilgan ikkinchi nashrida bolaning rivojlanish sohalari kompetensiyalari aniq ko'rsatib berilgan. Dasturning 3-bobida: "Rivojlanish sohalari bo'yicha kompetensiyalarni o'zaro bog'liq holda takomillashtirish bolaning har tomonlama rivojlanishini ta'minlash, shuningdek, uning maktab ta'limi bo'lgan keyingi bosqichiga muammosiz o'tishi va unga tayyor bo'lishi, boshlang'ich ta'limda kompetensiyalarni shakllantirishi uchun zarurdir", deya ta'kidlanadi. Shuningdek, dasturda "Maktabgacha ta'lim tashkilotida ta'lim va tarbiya

jarayonining maqsadi bolaning tayanch kompetensiyalari va rivojlanish sohalarining kompetensiyalarini shakllantirish uchun shart-sharoitlarni yaratishdir", - deyiladi.

"Ilk qadam" davlat dasturida bola rivojlanishining 5 sohasi "Ijodiy rivojlanish" sohasi bo'yicha ta'lim va tarbiya asosan MTMLarda tasviriy faoliyat turkumiga kiruvchi mashg'ulotlar jarayonida olib boriladi.

Tasviriy faoliyat turlari- bu rasm chizish, loy, applikasiya, qurish-yasash mashg'ulotlaridir.

Bolalar bog'chasida tasviriy faoliyat borliqni tushunishning samarali vositasidir. Ushbu faoliyat ko'rish idroki, tasavvurlar, fazoviy tasavvurlar, xotira, estetik his-tuyg'ular va boshqa aqliy jarayonlarning rivojlanishi hamda shakllanishiga yordam beradi. Tasviriy faoliyat aqliy va jismoniy faoliyatni birlashtiradi. Ishni bajarishda onglilik, maqsadga muvofiqlik va mustaqillik, qat'iyatlilik, ishni oxirigacha etkazish qobiliyati, aniqlik, foydali ishni bajara olish qobiliyati -bu faoliyatlar bola shaxsining qimmatli fazilatlarini rivojlantirish vositasidir. Maktabgacha yoshda bu fazilatlarining rivojlanishi kelajakda o'quv va mehnat faoliyatining har xil turlarini o'zlashtirishni osonlashtiradi. Rasm chizish, loy ishi, applikasiya ham zarur gigiena talablariga rioya qilgan holda jismoniy rivojlanishga hissa qo'shishi mumkin. Tasviriy faoliyat nafaqat aqliy va jismoniy faoliyat eng asosiysi badiiy faoliyat hisoblanadi. Badiiy faoliyat sifatida bolalarda estetik his-tuyg'ular, estetik didni rivojlantiribgina qolmay, tevarak-atrofdagi go'zalliklarni ang'lay olish va qadrlashga o'rgatadi.

Maktabga bolalarni tayyorlashda tasviriy faoliyat katta ahamiyat kasb etadi. rasm, loy, qurish materiallari bo'yicha bilim, malakalarini egallash maktabda tasviriy faoliyat darslari va mehnat darslarini muvaffaqiyatli egallashlariga asos bo'ladi. Ularni o'quv faoliyatiga tayyorlaydi: pedagogni tinglashga, uning ko'rsatmalarini bajarishga o'rgatadi.

Tasviriy faoliyatga oid mashg'ulotlar Maktabgacha ta'lim muassasasining barcha guruhlarida rejim asosida uyushtiriladi. Mashg'ulotlar hozirgi vaqtda "Ilk qadam" davlat o'quv dasturi asosida davlat talablaridan kelib chiqqan holda takomillashtirilmogda.

I-BOB

MAKTABGACHA TA'LIMDA TASVIRIY FAOLIYAT FANINING PREDMETI, MAQSADI, VAZIFALARI VA BOSHQA FANLAR BILAN BOG'LIQLIGI.

§1. Maktabgacha ta'limda tasviriy faoliyat - maktabgacha tarbiya yoshidagi bolalar badiiy-estetik tarbiyasini rivojlantirishning asosiy vositasi ekanligi.

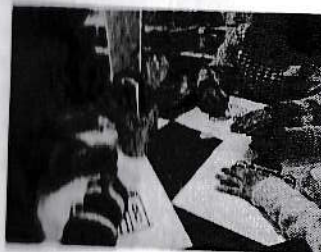
Tasviriy faoliyat maktabgacha yoshdagi bolalarni har tomonlama yetuk, barkamol qilib tarbiyalashda katta ahamiyatga ega, jumladan bolalarni aqliy jihatdan tarbiyalashda ham muhim ahamiyat kasb etadi. Birorta predmetni chizish yoki yasash uchun albatta u bilan oldindan tanishish yoki kuzatib chiqish, uning shakli, katta-kichikligini, qismlarining joylashishi, rangini bilish kerak bo'ladi. Bu jarayonda ko'rish, sezish, qo'l harakatlari ishtirok etmay qolmaydi. Bolalar predmet va hodisalarni kuzatish va ko'rib chiqish jarayonida predmetni katta-kichik guruhlarga bolib, uning shaklini o'zgartirib, rangini turli-tumanligi bilan tasvirlaydilar. Shuningdek, tasviriy faoliyat jarayonida bolalar turli xil material (qog'oz, bo'r, plastilin, sho'r xamir, bo'yoqlar) bilan ularning o'ziga xos xususiyatlari, ular bilan ishlash texnikasi bilan tanishadilar. Tasviriy faoliyat mashg'ulotlari jarayonida bolalarda fikr yuritish operatsiyalari (tahlil, sintez, taqqoslash, umumlashtirish) ning rivojlanishiga imkon beradi, bular, o'z navbatida, bolaning aqliy salohiyatining o'sishiga olib keladi. Bu jarayonda bolalarning nutqi rivojlanadi. Sensor tarbiyani amalga oshirishda tasviriy faoliyatning ahamiyati juda katta. Tasviriy faoliyat bolalarni axloqiy jihatdan tarbiyalaydi. Chunki bolalar o'z ishlarida bizning hayotimizda, jamiyatda bo'layotgan voqea-hodisalami aks ettiradilar, ulardan mamnun bo'ladilar, hayajonlanadilar¹.

Maktabgacha kichik va o'rta yoshdagi bolalarda katta odamlardagidek kuzatuvchanlik qobiliyati yaxshi rivojlanmagan bo'ladi va ular chizayotgan rasmlaridagi obyektlarni real voqelikdagi haqiqiy narsalar bilan solishtirmaydilar. Bolalarning tasvirlash faoliyatlari asosan tasavvurlariga asoslanadi. Masalan, 4-

¹ M.Sh. Nurmatova, Sh.T. Hasanova "Rasm-buyumlar yasash va tasviriy faoliyat metodikasi" Toshkent "Musiq" nashriyoti. 2010yil

5 yoshli bog'cha bolasiga onasining rasmini chizish taklif qilinganda, u biron marta ham onasiga qaramay, rasm chiza boshlagan. Undan nega onangga qaramading, deb so'raganlarida, u o'zim juda yaxshi bilaman, deb javob bergan. Bog'cha yoshidagi bolalar **tasviriy faoliyatining** shu qadar sodda bo'lishiga ikkinchi sabab ularda ayrim murakkab harakat malakalarining hali yuzaga kelmaganligidir. Bundan tashqari bog'cha bolalari tasvirlash faoliyati bilan shug'ullanayotganlarida tasvirlayotgan narsalarini real voqelikdagi narsalarga o'xshatishni maqsad qilib qo'ymaydilar. Ular tasvirlash faoliyatini ham o'yin tarzida o'tkazadilar. Ularni tasvirlash faoliyatining natijasi emas, balki tasvirlash faoliyatining o'zi qiziqtiradi, xolos. Bolalarning tasvirlash faoliyatlari rejali, izchil ravishda emas, balki stixiyali ravishda tashkil qilinadi. Shuning uchun bola bunday faoliyat davomidayoq voqelikni chuqur va to'la kuzatmay, o'z tasavvurlarigagina asoslanib qo'ya qoladi. Agar tarbiyachi bolalarning tasvirlash faoliyatlarini izchil tarzda tashkil qilib, bu ishni pedagogik jihatdan to'g'ri yo'lga qo'ysa, bolalarning tasvirlash faoliyatiga bo'lgan munosabatlari o'zgaradi.²

Tasviriy faoliyat mashg'ulotlari kichikintoylarga atrof-olamni o'rganish uchun juda katta yordam beradi. San'at asarlariga, ularning badiiy shaklining ayrim elementlariga, masalan, ritm, mutanosiblik, rangga qiziqish ortib boradi. Chizgan rasmlari, yasagan buyumlari orqali bolalar o'zlarining o'y-kechinmalari, orzularini aks ettiradi. Tasviriy faoliyat mashg'ulotlari bolalarda samimiy kayfiyatni, go'zallikka ijobiy munosabatni, mehnatsevarlikni shakllantiradi, idrokni, tafakkurni, diqqatni, sayolni, mayda motorikani rivojlantiradi va eng muhim jarayon

bo'lgan nutqning rivojlanishida juda katta ta'sir ko'rsatadi. Yana bir muhim jihati shuki, mashg'ulotlar jarayonida tarbiyalanuvchilarda mehnatga nisbatan iroda shakllanadi.

Maktabgacha ta'lim muassasalarida o'tiladigan **"Tasviriy faoliyat"** mashg'ulotlari bolalarga beriladigan

² B. N. Jililova, B. M. Aripova "Maktabgacha yoshdagi bolalar psixologiyasi" o'quv qo'llanma «Faylasuflar» nashriyoti. Toshkent - 2017 yil